

фахових дисциплін та історії мистецтва українською мовою;

створити факультет підвищення кваліфікації викладачів з образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, а також художників-практиків та мистецтвознавців;

вивчити питання про доцільність перетворення архітектурного факультету в архітектурний інститут при УАМ і в майбутньому увійти з клопотанням про це до відповідних державних інституцій;

створити спеціалізовану Вчену раду із захисту кандидатських дисертацій (фах — історія та теорія образотворчого мистецтва і архітектури, шифри спеціальностей — 17.00.00, 17.00.04, 18.00.00, 18.00.01);

вважати за доцільне відкрити при УАМ структурний підрозділ для підготовки фахівців різних видів декоративно-ужиткового мистецтва, розширити діапазон підготовки художників-реставраторів у галузі графіки, книгодрукування, архітектури;

здійснювати контактування в діяльності навчальних художніх закладів з метою вивчення та поширення нових педагогічних надбань і обміну інформацією з методичних питань.

Усвідомлюючи важливість художньої освіти в духовному відродженні нації та піднесення престижу української художньої культури на світовій арені, учасники конференції виявили глибоку стурбованість незадовільним

станом матеріальної бази навчальних художніх закладів, спричиненим інфляцією та деструктивними явищами в економіці. Так, зокрема, непомірно зростають ціни на навчальне приладдя, інструменти, фарби та інші матеріали, які завозяться з Російської Федерації і виробництво яких не налагоджено в Україні. У зв'язку з цим учасники конференції вважають за необхідне звернутися до компетентних державних інституцій з такими невідкладними проблемами:

вирішити питання про створення підприємств по виготовленню навчального устаткування, художніх інструментів і матеріалів та забезпечення ними навчальних закладів;

відмінити оподаткування господарської та комерційної діяльності, яка проводиться окремими навчальними художніми закладами;

подбати про соціальний захист викладацького, адміністративного, обслуговуючого персоналу та студентів, які нині перебувають на крайній межі життєвого рівня;

зважаючи на перспективне зростання та розвиток майнової власності навчальних закладів, закрити за ними ділянки землі, прилеглі до споруд, що їм належать.

Беручи до уваги корисність обміну ідеями, думками та досвідом, впровадити в практику регулярне проведення науково-практичних конференцій з проблем художньої освіти в Україні.

3 ТВОРЧО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ

О.М.Лопухов,
професор УАМ

В ім'я духовного відродження

Ми живемо у складний час. Час, коли майже знищено класичні ідеали, коли зруйновано життєдайні економічні зв'язки, коли розтоптана наша культура, яка протягом десятиліть складалась і творилась поколіннями, що пройшли через страждання і муки, голод і холод, окопи й криваву боротьбу. Зараз надто багато робиться для того, щоб зневажити культурні надбання нашого народу, його традиції, мистецькі здобутки.

Якщо в економіці повиповзали з підворіть всілякі торгаші-спекулянти, то в культурі наплодились так звані новатори, культур-трегери, які понад усе ставлять собі за мету дискредитувати все цінне, класичне, високе, тобто те, що завжди мало значну вагу, шанувалося за будь-яких перебудов і перетасовок.

Тепер дійшла черга і до нашої вищої художньої школи. Замість того, щоб зміцнювати, вдосконалювати, піднести її на вищий шабель розвитку, підсовуються різні теорії і теорії так званого новаторства. Авторами таких теорій, як правило, є ті, хто не створив не тільки жодної картини, а й поганенького етюда. "Новаторство" підноситься ними як пошук істини, високої гармонії, музичного тону, вершини теоретичної думки і практичного досвіду.

Школа наша складалася в тяжких умовах і мала драматичний розвиток. Лише завдяки творчим зусиллям талановитих викладачів і професорів, зокрема таких як О.Мурашко, Г.Нарбут, В. і Ф.Кричевські, М.Бойчук, М.Бурачек, О.Вербицький, М.Гельман, С.Григорьев, В.Добровольський, М.Єлева, В.Заболотний, М.Іванов, В.Касян, Є.Катонін, П.Костирко, М.Лисенко, Г.Меліхов, Л.Муравін, Г.Світлицький, К.Трохименко, М.Шаронов, О.Шовкуненко, І.Штільман та інших, українська реалістична мистецька школа сформувалася, набула належного розвитку і стала відома світові. Вона є гордістю нашого народу, української нації.

Тут доречно згадати такий факт. 1982 року Київський художній інститут відвідала група діячів культури Мексики, Японії і США, до якої входило близько 80 чоловік. Ознайомившись з принципами нашої школи, побудовою навчального процесу, гості у своєму відгукові написали: "Цією школою треба гордитися". Далі у записі зазначалося, що вони об'їздили багато країн, але такої міцної за методикою навчання школи ніде не зустріли. У нас же знаходяться, на жаль, навіть серед викладачів люди, які нехтують своєю школою, висловлюють на її адресу зневажливі,

а то й образливі судження. Це, ясна річ, негативно позначається на вихованні учнів, викликає в них непатріотичне ставлення до своєї школи. Очевидно, таким “мудрецем” слід би частіше запитувати самих себе: “А хто ж ти такий, що ти сам створив?”

Не хотілося би тут когось повчати, наводити цитати з висловлювань великих майстрів сучасного і минулого. Думається, це старий метод блиснути ерудицією. Вважаю, що коли ти митець і щось зробиш для розвитку мистецтва, то в тебе знайдуться зразки власних творів для підтвердження висловлених думок, суджень і намірів. У зв'язку зі сказаним вважаю за доцільне зупинитися на розгляді власних живописних композицій, створених за останні роки.

Темою однієї з моїх картин обрано сучасне сільське весілля — важлива подія у житті молодих, їх родин та й односельців. Бо як би люди не бідували і горювали, у житті все ж знаходиться місце і для людського щастя, радощів, любові, дружби. Мені випало спостерігати це у селі Осокорки, де разом зі своїм добрим другом, народним артистом України, незабутнім Юрієм Тимошенком довелося побувати на весіллі. У своїй картині хотілося передати і хвилювання молодих в цю урочисту мить, і радість захмелілих сватів та родичів молодих, і веселощі друзів, гостей, сусідів. Особливу увагу приділив індивідуальній характеристиці кожного з персонажів, передачі душевного стану, настрою учасників дійства. Сюжетові весілля намагався підпорядкувати всі складові й деталі композиції: розмальоване вікно і рушники, вишиванки і фату, барвисте вбрання і святковий стіл. Хотілося подати дію так, щоб кожен був не стаффжем, а активною дійовою особою. Прагнув досягти музичної тональності у картині. Розміщенням білих плям, силуетом чорного декору бажав надати ритмики руху, експресії.

У групових жанрових картинах важливо домогтися, щоб кожний персонаж був активно пов'язаний з іншими учасниками дійства. Саме в цьому має виявитись талант режисера. Не повинно бути в картині зайвих дійових осіб і непотрібних предметів. Тоді вона чітко відбиватиме суть сюжету і авторського задуму.

Тепер зупинимось на картині “Батьківщини сини”. Ця тема хвилювала мене ще 1962 року, коли були написані “Сильні духом”. Хотілося створити картину-пам'ятник військовополоненим. У темі про війну мене цікавили у першу чергу не переможні прапори, а горе і страждання нашого народу. Не з вини рядових людей, а з вини високопоставлених персон наші воїни на початку другої світової війни часто потрапляли в оточення і полон. Скільки поневірянь і мук випало на їх долю! Страждання цих знедолених людей не закінчувались на тому, що вони опинилися в полоні. Мій шкільний учитель Г. Вільневський після фашистських катівень був кинутий на 10 років до своїх “рідних” тюрем як “зрадник”, де й помер. А скільки їх таких було!

Мені не обов'язково читати про долю людини у прозі чи поезії, щоб віднайти сюжет для створення картини про війну. Я сам пройшов неабиякі випробування — від евакуації, фашистського полону та втечі з нього, служби у діючій армії до переможної зустрічі нас, воїнів, у Златій Празі. Все це назавжди закарбувалося у серці й пам'яті. З часом виникла думка віддати належне тим, хто за віру, батьківщину, свій народ потратив

у фашистській пазурі. Тривалий час про таких людей не можна було навіть згадувати, бо їх вважали ворогами народу.

Ми лише тепер знаємо, що наших військовополонених загинуло кілька мільйонів. Їх треба шанувати як великомучеників, святих. Ось чому я помістив їх до собору. Прообразом храму обрав Кирилівську церкву, що в Києві — саме вона повністю відповідала ідеї задуманого твору. Фашизм знищував не тільки людей, а й їхню віру та культуру, зокрема культові споруди. Епізоди такої трагедії мені довелося спостерігати під час війни у 1942 році. Конкретний факт і моє відчуття тих подій дали поштовх до створення живописної композиції.

Для переконливості втілюваної ідеї намагався кожний персонаж наділити конкретно характеристикою: тут і віруючий офіцер, і розгублений воїн, і поранений солдат та інші знедолені. Всі вони, звичайно кожен по-своєму, переживають страхітливу трагедію. Їхньому горю не допомагає і розбитий та покалічений покровитель воїнства святий Георгій-Переможець. Щоб глядач повірив у що картини, пройнявся її змістом, треба було сюжет підпорядкувати ідеї святості зображених людей-страдників.

Робота над картиною “Батьківщини сини”, самий інтер'єр Кирилівської церкви, геніальні творіння великого Врубеля, церковна музика, голос Шаляпіна, що звучить тепер у цьому інтер'єрі, надихнули мене на виконання творів духовної тематики. Хотілося відійти від усього земного і наблизитись до теми більш високої, темі, невід'ємної від людини, від її душі. Так з'явилася нова сторінка у моїй творчості — сторінка духовності, картин на релігійну тему.

Одна з моїх робіт називається “Моління про Чашу”. Нагадаємо, що тема Христа була головною у творчості багатьох художніх шкіл впродовж століть. Релігійні теми вивчалися і втілювалися багатьма художниками різних поколінь. Образ Христа жив у надіях і думках страждущої людини.

Через героя картини — образ Христа — мені хотілося передати надію людства у цей жорстокий, важкий і складний час. “За правду, за віру, за щастя людства треба страждати”, — так говорить мій Христос. Аскетичний, місячний пейзаж підкреслює його настрій. Йому імпонує густо засіяне зорями небо, широкий небосхил, безмежжя простору.

Слідом за цією картиною виникла ціла серія робіт на теми, пов'язані з образом Христа. Причому кожен новий твір ніби продовжував попередній, був тісно пов'язаний з роботами, виконаними раніше.

Історія мистецтва має немало прикладів вирішення такої цікавої теми, як “Таємна вечеря”. Згадаймо твори Леонардо да Вінчі, Тінторетто, Крамського та багатьох інших митців різних епох і поколінь. У нашому ж вітчизняному мистецтві радянського періоду релігійна тема майже зовсім не розроблялася. Вважалося, що то — “опіум народу”.

Мені давно хотілося взятись за вічну для художника тему вчителя й учнів. Десятки років я сам, творчо працюючи, а отже, навчаючись, навчав і маю багатьох учнів. Зрозуміло, розробляючи таку важливу тему, прагну знайти своє, оригінальне вирішення. Саме тому в основу сюжету поклав не той мотив, коли учитель повчає своїх учнів за столом під час небагатої, але з вином, вечері. Для висвітлення у творі образ момент, коли вечеря скінчилася і учні збираються додому. Все уже зроблено, навіть ноги помиті учням. Христос прощається з ними, збираючись до

Гетсиманського саду. Кожен переживає цей факт по-своєму. Я намагався виявити індивідуальний психологічний стан кожного з персонажів. Ось, наприклад, Іуда, напrikлад, чорним одягом, розуміє, що він зрадник і негідник. Згодом він повіється, і ця доля тяжіє над ним. Небагата таверна, небагата вечера, скромний інтер'єр підкреслюють святість і водночас драматизм зображеної події.

Наступною була картина "Розп'яття. Голгофа". Ця тема також захоплювала багатьох художників упродовж віків. В українському мистецтві моя картина є однією з перших. Вона перегукується з уже згадуваним моїм твором "Батьківщини сини". Це тема незборонного духу, сильної волі, великого горя і страждання людини, незалежно від того, чи вона втілена в образі рядової людини, чи в образі Бога. В мистецтві її прийнято передавати через зображення зняття Ісуса з хреста.

Мене ж зацікавив інший аспект. У Євангелії від св. Матвія, де йдеться про Ісусову смерть, читаємо: "А від години шостої аж до години дев'ятої — темрява сталась по цілій землі. А коло години дев'ятої скрикнув Ісус гучним голосом... І ось завіса у храмі роздерлась надвое — від верху аж додолу, і земля потряслася, і зачали розпадатися скелі, і повідкривалися гроби, і повставало багато тіл спочилих святих, а з гробів повиходились, по його воскресінні, до міста святого ввійшли і багатьом із'явились".

Наведений біблейський сюжет і став мотивом мого "Розп'яття". Напруженню зображеної сцени, висвітленню психологічної ситуації покликаний сприяти темно-зелено-оранжевий колорит. Драматична тональність, спалахи білих блискавок, райдуга червоного і оранжевого кольорів — все це має впливати на психіку глядача.

Я продовжую роботу над серією картин про Христа. Його образ є відправним для створення картин про правду, пошуки, віру і страждання людського духу. Не збираюся зараз передікати долю майбутніх творів, але твердо знав і знаю, що до створення полотен, особливо таких, які відзначаються високою художністю та належною майстерністю втілення, митця повинна підготувати вища художня школа, якій ми служили і служимо, віддаючи багато часу і творчих зусиль. Це потребує щоденної праці над собою, удосконалення своєї майстерності, авторитету серед студентів, віри в ту справу, якій служиш.

Без віри у свою справу, без глибокого знання законів мистецтва, мистецьких традицій нічого не буде. Не можна людині знаючій, належно мистецьки підготовленій піддаватись течіям і течійкам, смакам сьогодення, крикливій моді і комерційним спокусам. Комерція і шарлатанство у мистецтві ніколи не сприяли справжньому зростанню й злетові, а були тим середовищем, нікчемним гнилим острівцем, на якому приживалися дилетантизм і низькопробне, чуже народові мистецтво. Треба боятись і уникати "творчих" комерційних викрутасів, які можуть призвести до розвалу і краху нашої міцної, відомої реалістичної школи, школи великого українського національного мистецтва.

З ІСТОРІЇ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ

М.Т.Катернога,
професор

Формування архітектурної школи в Україні

На території дореволюційної України не було жодного вищого навчального закладу для підготовки архітектурних кадрів. Лише слідом за створенням у грудні 1917 року Української академії мистецтва ініціативна група прогресивних київських архітекторів розробила статут Українського архітектурного інституту (УАІ). До складу ініціативної групи входили відомі архітектори — цивільні інженери О.М.Вербицький, М.О.Даміловський, Д.М.Дяченко, художники Ф.С.Красицький, М.Я.Козик. Згодом педагогічний склад доповнили вихованці Петербурзької академії мистецтв П.Ф.Альошин, В.М.Риков, В.А.Фельдман, видатні інженери С.М.Колотов, Б.С.Лисін, Б.М.Горбунов, П.П.Хаустов, академіки Д.А.Граве, К.К.Симінський, відомий дослідник пам'яток архітектури професор І.В.Моргілевський.

З 1918 року, тобто з часу заснування інституту, по 1922 рік його очолював Д.М.Дяченко. Заступниками в різні роки працювали М.О.Даміловський, С.М.Драгоманов. Розміщувався УАІ на території Софійського собору, в колишньому митрополичому будинку. Контингент студентів складався з молоді, що приходила з фронтів громадянської війни, заводських цехів, сільських районів. Серед них були випускники технічних училищ, художніх шкіл і середніх навчальних закладів, юнаки з будівельного досвідом, що мали художній хист. Незважаючи на важкі матеріальні та побутові умови того часу, молодь прагнула вчитись.

Навчальні програми поєднували позитивний досвід кращих дореволюційних вищих навчальних закладів Росії — Академії мистецтв та Інституту цивільних інженерів. У перші роки УАІ ще не мав певної стилістичної спрямованості. Вивчались традиції українського народного зодчества, історія української архітектури та мистецтва, будівельне законодавство, економіка поселень, політекономія та політграмота. Композиційні завдання з проектування різних споруд дозволялось виконувати в будь-якому архітектурному стилі, окрім модерну. Практичні роботи виконувались за темами: статика споруд, залізобетонні та дерев'яні конструкції, планування міст і селищ. Влітку студенти працювали на будівництві десятиками та виконробами.

Таким чином, завдяки поєднанню засвоєних інженерно-технічних та інших теоретичних дисциплін з практичними діями в будівельно-виробничих умовах визначалась певна спрямованість навчального процесу.